

Vogels van Meijndel

G. VAN OMMERING & J.N.C. VAN DER SALM, 1990. Ontwikkelingen in de broedvogelbevolking van Meijndel. Bureau Duin & Kust, Leiden/Mededing Meijndel Comité, nieuwe serie no. 115. Te bestellen door f 30,00 (incl. verzendkosten) over te maken op gironummer 4710093 t.n.v. Bureau Duin & Kust te Leiden o.v.v. "Vogels Meijndel".

Op 28 september j.l. vond in Boerderij Meijndel de presentatie plaats van de resultaten van een onderzoek naar de veranderingen in de broedvogelstand in het duingebied Meijndel. Het onderzoek werd mogelijk gemaakt met steun van het Prins Bernard Fonds en betreft een uitwerking van 25 jaar broedvogelinventarisaties.

Een groot deel van het onderzoek is besteed aan het "onderzoeksgereed" maken van de gegevens. Toen in Meijndel de tellingen begonnen waren er immers nog geen goede, gestandaardiseerde methoden beschikbaar. Daarom moesten alle vogelwaarnemingen worden vertaald naar vaste ruimtelijke eenheden (in dit geval 100 x 100 m) om geanalyseerd te kunnen worden. Na dit monnikenwerk zijn de vogelgegevens op veel verschillende manieren ingedeeld, samengevoegd en geanalyseerd.

Met alle verschillende analyses is het de lezer echter niet gemakkelijk gemaakt. Ondanks de logische en strakke opzet van het verhaal moet je je voortdurend blijven afvragen welke analyse wordt besproken en welke conclusies daaraan verbonden zouden kunnen worden. Om dat goed te kunnen beschouwen moet daarom eerst de uitgebreide verantwoording en methodebeschrijving worden doorgeworpen. Dergelijke hoofdstukken behoren meestal niet tot de leukste van een boek, maar zijn in dit geval wel zeer van belang om de grote hoeveelheid uitgevoerde analyses goed op hun waarde te kunnen schatten.

De resultaten van het onderzoek rechtvaardigen de genomen moeite overigens alleszins, vooral waar ze worden verlichtigd met kaartmateriaal. Bovendien konden de onderzoekers, dankzij een indeling van vogelsoorten naar vegetatiezones, aannemelijk maken waar de belangrijkste oorzaken lagen voor de veranderingen, namelijk de "verbossing" en de "verstruiking" van het gebied. Op de kaarten kan bijvoorbeeld prachtig worden afgelezen hoe Meijndel is "volgelopen" met vogelsoorten, die in hoog struweel en bos broeden. Deze soorten nemen het leeuwedeel van de spektakulaire toename van het totaal aantal broedparen voor hun rekening (van ca. 1500 naar 4500 paar, zonder de meeuwen die buiten het onderzoek vielen). Het is nauwelijks voor te stellen dat de Goudvink, die nu jaarlijks met ca. 45 paren broedt, aan het eind van de 60-er jaren nog een zeldzame broedvogel was.

Daar staat tegenover dat het de soorten van open, lage begroeiingen beduidend minder voor de wind is gegaan. Dankzij de lange reeks van jaren kan bijvoorbeeld de opkomst en de sterke teruggang van de Boompieper mooi worden gevolgd. Toch zijn ook bij deze groep positieve berichten te melden. Zo is Meijndel het enige gebied in Nederland waar in recente jaren nog de Griel heeft gebroed

(door de onderzoekers overigens abusievelijk ingedeeld bij de bosvogels), terwijl ook de Nachtzwaluw nog regelmatig als broedvogel wordt vastgesteld.

Naast het aantal broedparen is ook het totaal aantal soorten in Meijndel toegenomen. De opkomst van soorten die voor het broeden zijn gebonden aan vochtige biotopen (bijvoorbeeld Kleine karekiet) is mogelijk geworden door de ontwikkeling van de vegetaties langs de infiltratiekanalen. De watervogels kenden een bloeiperiode in de 70-er jaren maar nemen nu in aantal af, wat overigens een normaal verschijnsel is kort na een kolonisatie.

Ook de bossen in het gebied herbergden in de loop van de onderzoeksperiode steeds meer soorten, deels omdat het bos geschikter werd (bijvoorbeeld meer holten voor holenbroeders als Gekraagde roodstaart) en deels omdat sommige soorten steeds westelijker in Nederland gingen broeden (bijvoorbeeld Zwarte specht).

In de aanbevelingen voor het beheer worden enkele suggesties gedaan om de soorten van open duin en pioniermilieu's betere kansen te geven. Een dynamischer zeerepbeheer en het laten stuiven van het duin zijn ook om die reden wenselijk. Een natuurlijker bosbeheer (zonder nestkasten maar met grote grazers) staat ook op het wensenlijstje, evenals een zo natuurlijk mogelijk waterregiem. Het boek besluit met een waslijst van suggesties voor verder onderzoek die nu, met de gestandaardiseerde gegevens, mogelijk zijn.

Dit boek is een zeer waardevol document voor beheerders en onderzoekers, die zich bezighouden met het reilen en zeilen van vogelpopulaties in een gebied. Het biedt bovendien een uitstekende basis voor een nog samen te stellen populair boek "Vogels van Meijndel". Daarop moeten de liefhebbers van populaire vogelboeken dan nog maar even wachten.

Europese duinen

TH.W.M. BAKKER, P.D. JUNGERIUS & J.A. KLIJN, 1990. Dunes of the European Coasts - Geomorphology - Hydrology - Soils. Catena. ISBN 3-923381-23-9. Het boek kost f 150,- en kan worden verkregen bij: Catena Verlag Brockenblick 8, D-3302 Cremlingen-Destedt, Duitsland, Onder vermelding van Dunes of the European Coasts, Catena supplement 18.

Op 17 oktober j.l. is op het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij het boek "Dunes of the European Coasts" aangeboden aan drs. J.B. Pieters, Directeur Natuur-, Milieu- en Fauna-beheer. Dit boek kan worden gezien als een nieuw standaardwerk op het gebied van de geomorfologie, hydrologie en bodemkunde van de Europese duinen.

Langs grote delen van de Europese kust treft men duinen aan; van het noordelijkste puntje van Noorwegen tot diep in het zuiden van Spanje. De kustduinen hebben een bijzonder grote ecologische en landschappelijke waarde. Echter dit landschap staat steeds meer bloot aan een groot aantal bedreigingen. De bouw van hotels, ontwikkelingen in de landbouw en - op mondiaal niveau - de stijging van de zeespiegel hebben geleid tot een snelle achteruitgang van de waarden in de Europese

kustzone. Een goede bescherming van deze gebieden is dan ook hard nodig. Om overheden, belangenorganisaties en burgers te overtuigen van het belang van de duinen is o.a. veel, op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde, informatie nodig. Het boek "Dunes of the European Coasts; geomorphology, hydrology, soils" vormt hierbij een belangrijke bijdrage. Dit boek bevat veel waardevolle informatie over de Europese duinen en is daarom zowel het Europese duinonderzoek als het duinbeleid van groot belang. Dit was tevens de reden dat het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft bijgedragen aan een brede verspreiding van het boek.

Begrazing

MIDDELKOOP, E. & J.P. SMIT, 1990. Vegetatiestruktuuranalyse op het Eiland van Rolvers, Deel 1: Transsektstudie. Uitgave: Gemeentewaterleidingen, Amsterdam.

In het voorjaar van 1984 is op het Eiland van Rolvers, een duingebied van 36 ha. gelegen ten zuiden van Zandvoort, extensieve begrazing als beheersmaatregel ingesteld. Gekozen is voor seizoenbegrazing met pinken. Voordat deze beheersmaatregel werd ingevoerd is in het te begrazen gebied en in een vergelijkbaar aangrenzend duingebied (referentiegebied) de vegetatiestruktuur in kaart gebracht. Tijdens het voorjaar van 1989 (na 5 jaar begrazing) is de vegetatiestruktuur opnieuw in kaart gebracht.

In dit verslag zijn de vegetatiestructuren uit '83 en '89 met elkaar vergeleken. Geprobeerd is verschillen in vegetatiestruktuur voor en na een periode van 5 jaar extensieve begrazing te signaleren.

In het niet onder het begrazingsregime vallende gebied is de open droge duinvegetatie meer gesloten geworden. In het begraasde gebied daarentegen is het tegenovergestelde gebeurd. Het meer open worden van de droge duinvegetatie in het begraasde gebied wordt tegelijkertijd met een duidelijke betreding door runderen gemarkeerd. Begraasde grazige vegetatie is behalve dat het korter is geworden ook veranderd in samenstelling. De grazige vegetatie is kruidenrijker en bevat plaatselijk, behalve grassen en kruiden, ook een belangrijk deel aan mossen.

De bedekking van duindoornstruwelen is zowel in het begraasde gebied als in het referentiegebied vrijwel onveranderd gebleven. Slechts plaatselijk zijn de duindoornstruwelen opengebroken en is de ondergroei lager en kruidenrijker geworden. Het openbreken van duindoornstruwelen vindt vooral plaats op plaatsen waar zij worden omringd door voor pinken aantrekkelijke voedsel gebieden. In gebieden die worden benut als doortrekroute is de ondergroei van duindoornstruwelen hoger en minder kruidenrijk geworden. De kruipwilgstruwelen zijn plaatselijk begraasd en de totale bedekking van deze vegetatie is duidelijk afgenomen. Afhankelijk van de mate van begrazing is de ondergroei lager en kruidenrijker geworden.

In de vochtige vegetatie wordt met name lisodde sterk begraasd en neemt daardoor sterk in bedekking af. Ook riet wordt kort afgegeten, maar neemt niet af in bedekking. Waterbies en mattenbies worden niet of nauwelijks gegeten en kunnen zich handhaven of uitbreiden. De bedekking van de ondergroei van mossen en kruiden is niet of alleen plaatselijk verminderd. De vochtminnende vegetatie is door begrazing duidelijk lager geworden terwijl de samenstelling zich plaatselijk ontwik-

kelt ten gunste van de voor pinken niet zo aantrekkelijke soorten. De bedekking van pitrus is vooral toegenomen in de vochtige grasvegetatie die voorheen 1 x per 2 jaar werd gemaaid. Als voedselplant is de pitrus voor de pinken van weinig belang.

Beperkte overlast van vossen

T.J. VERSTRAEL, G.J. DE BRUIJN & W.J. TER KEURS (m.m.v. M.A.W. NOORDER-VLIET), 1990. *Schade door vossen en andere roofdieren aan huisdieren. Milieubiologie Leiden. Te bestellen door overmaking van f20,- op giro 82181 t.n.v. de Rijksuniversiteit Leiden/Biologie o.v.v. "6-83699/0-67400 Vossenschade-rapport"*.

Roofdieren kunnen in bepaalde gevallen aanzienlijke schade toebrengen aan allerlei pluimvee, dat mensen buitenshuis voor hun plezier houden. Per seizoen heeft echter slechts één op de tien bezitters van deze huisdieren last van roofdierschade. Vooral vossen zouden hiervoor verantwoordelijk zijn: tweederde van alle schadegevallen bij kippen en 85% van de schadegevallen bij ander pluimvee wordt door de gedupeerden aan de vos toegeschreven.

Toch treedt in gebieden waar géén vossen voorkomen, maar wel andere roofdieren aanwezig zijn (zoals wezel, hermelijn en bunzing), even vaak schade op. Ook in die gebieden heeft namelijk ongeveer één op de tien bezitters van kippen en ander pluimvee per seizoen last van schade. Bij andere huisdieren (katten, honden, konijnen, schapen, geiten en cavia's) is vrijwel nergens schade door roofdieren gemeld.

Deze resultaten staan in het rapport "schade door vossen en andere roofdieren aan huisdieren", dat is geschreven door Milieubiologen van de Rijksuniversiteit Leiden. Het rapport bevat resultaten van een enquête-onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van de Directie Natuur-, Milieu- en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Duizenden enquêtes werden verspreid op de Veluwe (waar reeds lang vossen voorkomen), in de duinstrook van Noord- en Zuid-Holland (waar sinds kort weer vossen voorkomen) en op de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden en in westelijk Noord-Brabant (waar nog geen vossen voorkomen). Volgens de opstellers van het rapport kan de kans op schade aan huisdieren heel eenvoudig worden verkleind door voor een behoorlijke huisvesting te zorgen. Dat bepaalt namelijk vooral de kans op roofdierschade. Veel mensen laten hun huisdieren 's nachts los rond hun huis lopen, waardoor ze de grootste kans op schade hebben. De meeste slachtoffers vielen als de vogels niet aan hun belagers konden ontsnappen. Regelmatig werden dan alle vogels doodgebeten.

De beste bescherming biedt een huisvesting waarbij roofdieren slechts met moeite bij huisdieren kunnen komen en waaruit de huisdieren ook nog kunnen ontsnappen. Dat geldt bijvoorbeeld voor een ren zonder gaas erop of een afgesloten hok met bodem waar roofdieren zich niet in kunnen graven.

In de duinen van Noord- en Zuid-Holland werd veel vaker schade aan kippen en ander pluimvee gemeld dan op de Veluwe. Uit het onderzoek bleek echter dat de mensen in de duinen hun dieren veel vaker los lieten lopen dan op de Veluwe. In de duinstrook kwam behoorlijke huisvesting beduidend minder vaak voor.

Natuurschade door verdroging

SACHA WIJMER, 1990. *Grondwater beneden peil, verdroging in Nederland. Sdu uitgeverij, 's-Gravenhage, ISBN 90-12-06813-4. Het boek kost f 35,00 en is verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij en de boekhandel.*

Sinds de jaren vijftig is het grondwater in Nederland met gemiddeld 20 tot 40 centimeter gezakt. Van alle grote natuurterreinen in Nederland bleek bij een recent onderzoek 73% matig of sterk verdroogd. Deze verdroging is het resultaat van mensenwerk. Al een paar eeuwen zijn we bezig met ingrijpen in onze waterhuishouding door inpoldering, droogmaking en waterwinning. De laatste veertig jaar zijn we met onze moderne techniek steeds verder gegaan. Ten behoeve van de agrarische sector is op landbouwgronden de afvoer van regenwater verbeterd en het grondwaterpeil systematisch verlaagd. De snelle afvoer van de neerslag verhindert een voldoende aanvulling van de grondwatervoorraad. Grootschalige grondwateronttrekking voor industrie- en drinkwatervoorziening draagt ook bij aan de daling van het grondwaterpeil.

Door deze ontwikkelingen komt de natuur letterlijk op een droogte te staan. Planten en bomen kunnen met hun wortels niet goed meer bij het steeds dieper zittende grondwater en kwijnen weg. Aanvankelijk werd een oplossing gezocht in de aanvoer van water uit kanalen en rivieren. Maar al gauw bleek dat de plantengemeenschappen hiermee van de wal in de sloot raakten. De natuur is als "consument" net zo kieskeurig als de mens. Zij kan niet tegen vervuild water; bovendien gedijt ze alleen bij water van de eigen "bloedgroep". In het publieksboek "Grondwater beneden peil" wordt de problematiek over verdroging op begrijpelijke wijze uit de doeken gedaan. Over de verdroging van de duinen door o.a. de waterwinning is een afzonderlijk hoofdstuk opgenomen. In het boek wordt achtergrondinformatie afgewisseld door interviewfragmenten met vertegenwoordigers van alle betrokken belangengroepen. De confrontatie van hun standpunten levert aanzetten tot constructief waterbeheer.

Het boek wordt begeleid door een videofilm met de titel "Verschillend als twee druppels water". Deze video geeft inzicht in de eigenschappen van het grondwater en de functie voor flora en fauna. Tevens laat de video zien welke gevolgen menselijk ingrijpen kan hebben op het natuurlijk waterregime. De film duurt 24 minuten en is uitgebracht op het VHS-systeem. De kosten bedragen f 45,- incl. verzendkosten. Voor meer informatie: Mediatheek RVD, tel. 070-3564201.

Handboek grondwaterbeheer

STUDIECOMMISSIE WATERBEHEER NATUUR, BOS EN LANDSCHAP, 1990. *Grondwaterbeheer voor natuur, bos en landschap. Uitgave: Sdu, prijs: f 45,00. Verkrijgbaar bij Sdu Uitgeverij en boekhandel, ISBN 90-12-06-3537.*

Op basis van jarenlange studie heeft de Studietoelichting Waterbeheer Natuur, Bos en Landschap een handboek geschreven voor het beheer van met name natuurgebieden. Voor Water- en terreinbeheerders, landinrichters en landschapsplanners is in dit boek een praktijkgerichte uitwerking te vinden van de SWNBL-studieresultaten. Het is opgezet als technisch naslagwerk, gericht op planning,

inrichting en beheer inzake de waterhuishouding van natuur, bos en landschap. Voor elk van deze sectoren worden stapsgewijs te volgen scenario's aangegeven voor terreinbeheer, waarbij de nadruk ligt op grondwaterproblematiek.

Nieuw duinenboekje

STICHTING DUINBEHOUD / J. VAN TOL, 1990. *Duinen, levend landschap. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht. Donateurs van de Stichting Duinbehoud kunnen het boekje bestellen door overmaking van f 12,50 (incl. porto) op giro 3505200 van de Stichting Duinbehoud te Leiden o.v.v. "duinenboekje". Niet-donateurs betalen f 16,00.*

Onder verantwoording van de Stichting Duinbehoud is een nieuw boekje uitgebracht over de Nederlandse duinen. In het boekje "Duinen, levend landschap" wordt een overzicht gegeven van het ontstaan van het Nederlandse duingebied en van de rijke en gevarieerde flora en fauna in dit waardevolle natuurgebied. In een helder geschreven tekst met sprekende illustraties komen de verschillende duinlandschappen één voor één aan bod. De lezer wordt meegevoerd langs allerlei wetenswaardigheden van strand tot binnenduinstrand. In het tweede deel van het boekje komen de bedreigingen aan de orde die de kwaliteit van duinlandschap, flora en fauna aantasten. Voorbeelden hiervan zijn de waterwinning, de zure regen en de intensieve recreatie.

In het laatste deel van het boekje is een overzicht te vinden van alle duingebieden in Nederland en de adressen van de verschillende bezoekerscentra.

MER Amsterdams drinkwater

JOLANDA HOOGEBOOM, LOURENS LOEVEN, RICK VAN DER MEER, PIETER PEIJL, DAVID RUSSELL, PHILIPPA SPALDING, SARAH STRONG, PATRICK WHITTER, 1990. *Drinking water for Amsterdam, guidelines for an EIA. Milieukunde, Universiteit van Amsterdam, Student report 6.*

Bij de Universiteit van Amsterdam is een studie verschenen met daarin richtlijnen voor een op te stellen Milieu-effectrapport (MER) over de Amsterdamse waterwinning. Dit MER zou moeten dienen ter onderbouwing van de besluitvorming over evt. uitbreiding van de waterwinning in de Amsterdamse duinen. Meer informatie over de inhoud van deze studie is te vinden op de pagina's 8, 9 en 10 van deze DUIN.